

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 13 december 2018*

”Överklagande – Skadeståndstalan – Artikel 340 andra stycket FEUF – Oskäligt lång handläggningstid i ett mål vid Europeiska unionens tribunal – Ersättning för den skada sökanden anser sig ha lidit – Ekonomisk skada – Kostnader för bankgaranti – Orsakssamband – Dröjsmålsränta – Ideell skada”

I mål C-150/17 P,

angående ett överklagande enligt artikel 56 i stadgan för Europeiska unionens domstol, som ingavs den 24 mars 2017,

Europeiska unionen, företrädd av Europeiska unionens domstol, i sin tur företrädd av J. Inghelram och E. Beysen, båda i egenskap av ombud,

klagande,

i vilket de andra parterna är:

Kendrion NV, Zeist (Nederländerna), företrädd av Y. de Vries, T. Ottervanger et E. Besselink, advocaten,

sökande i första instans,

Europeiska kommissionen, företrädd av C. Urraca Caviedes, S. Noë och F. Erlbacher, samtliga i egenskap av ombud,

intervenient i första instans,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av vice ordföranden R. Silva de Lapuerta (referent), tillförordnad ordförande på första avdelningen, samt domarna J.-C. Bonichot, E. Regan, C.G. Fernlund och S. Rodin,

generaladvokat: N. Wahl,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

och efter att den 25 juli 2018 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

* Rättegångsspråk: nederländska.

följande

Dom

- 1 Europeiska unionen har yrkat att domstolen delvis ska upphäva den dom som meddelades av Europeiska unionens tribunal den 1 februari 2017, Kendrion/Europeiska unionen (T-479/14, nedan kallad den överklagade domen, EU:T:2017:48). Genom denna dom förpliktades Europeiska unionen att betala skadestånd till Kendrion NV med ett belopp på 588 769,18 euro och ett belopp på 6 000 euro för den ekonomiska respektive den ideella skada som bolaget åsamkats på grund av åsidosättandet av principen om en skälig handläggningstid i det mål där tribunalen meddelade dom den 16 november 2011, Kendrion/kommissionen (T-54/06, ej publicerad, EU:T:2011:667) (nedan kallad domen i målet T-54/06). Talan i mål T-479/14 ogillades i övriga delar.
- 2 Kendrion har i anslutningsöverklagande yrkat att domstolen ska upphäva den överklagade domen och förplikta Europeiska unionen att betala skadestånd till bolaget dels för ekonomisk skada med ett belopp på 2 308 463,98 euro eller, i andra hand, med ett belopp som domstolen finner skäligt, dels för ideell skada med ett belopp på 1 700 000 euro eller, i andra hand, med ett belopp som domstolen finner skäligt.

Tillämpliga bestämmelser

Internationell rätt

- 3 I artikel 6.1 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, undertecknad i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad Europakonventionen), föreskrivs följande:

”Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag. ...”

- 4 Artikel 41 i Europakonventionen har följande lydelse:

”Om domstolen finner att ett brott mot konventionen eller protokollen till denna ägt rum och om den berörda höga fördragsslutande partens nationella rätt endast till en del medger att gottgörelse lämnas, skall domstolen, om så anses nödvändigt, tillerkänna den förfördelade parten skälig gottgörelse.”

Unionsrätt

Stadgan

- 5 Avdelning VI i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan) har rubriken ”Rättskipning”. Där återfinns artikel 47, med rubriken ”Rätt till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol”, som har följande lydelse:

”Var och en vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter har kränkts har rätt till ett effektivt rättsmedel inför en domstol, med beaktande av de villkor som föreskrivs i denna artikel.

Var och en har rätt att inom skälig tid få sin sak prövad i en rättvis och offentlig rättegång och inför en oavhängig och opartisk domstol som har inrättats enligt lag. Var och en ska ha möjlighet att erhålla rådgivning, låta sig försvaras och företrädas.

...”

- 6 I förklaringarna avseende stadgan (EUT C 303, 2007, s. 17) preciseras att artikel 47 första stycket däri grundar sig på artikel 13 i Europakonventionen. Artikel 47 andra stycket i stadgan motsvarar artikel 6.1 i Europakonventionen.
- 7 I artikel 52 i stadgan, med rubriken ”Rättigheternas och principernas räckvidd och tolkning”, anges följande:

”...

3. I den mån som denna stadga omfattar rättigheter som motsvarar sådana som garanteras av europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ska de ha samma innebörd och räckvidd som i konventionen. Denna bestämmelse hindrar inte unionsrätten från att tillförsäkra ett mer långtgående skydd.

...”

Stadgan för Europeiska unionens domstol

- 8 I artikel 56 andra stycket i stadgan för Europeiska unionens domstol föreskrivs följande:
- ”Varje part som helt eller delvis inte har vunnit bifall till sin talan har rätt att överklaga. ...”

Bakgrund till tvisten

- 9 Genom ansökan som inkom till tribunalens kansli den 22 februari 2006 väckte Kendrion talan mot kommissionens beslut K(2005) 4634 av den 30 november 2005 om ett förfarande enligt artikel [101 FEUF] (Ärende COMP/F/38.354 – Industrisäckar) (nedan kallat beslut K(2005) 4634). Kendrion yrkade i första hand att tribunalen helt eller delvis skulle ogiltigförklara beslutet, eller i andra hand, upphäva eller sätta ned de böter som bolaget påförts genom ovannämnda beslut.
- 10 Genom dom av den 16 november 2011, Kendrion/kommissionen (T-54/06, ej publicerad, EU:T:2011:667), ogillade tribunalen denna talan.
- 11 Genom skrivelse som ingavs till domstolen den 26 januari 2012 överklagade Kendrion tribunalens dom av den 16 november 2011, Kendrion/kommissionen (T-54/06, ej publicerad, EU:T:2011:667).
- 12 Genom dom av den 26 november 2013, Kendrion/kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771), ogillade domstolen detta överklagande.

Förfarandet vid tribunalen och den överklagade domen

- 13 Genom ansökan som inkom till tribunalens kansli den 26 juni 2014 väckte Kendrion talan enligt artikel 268 FEUF mot Europeiska unionen och yrkade ersättning för den skada som bolaget anser sig ha lidit till följd av den oskäligt långa handläggningstiden vid tribunalen i mål T-54/06.

14 I den överklagade domen beslutade tribunalen följande:

- ”1) Europeiska unionen, företrädd av Europeiska unionens domstol, ska betala ett skadestånd på 588 769,18 euro till Kendrion för den ideella skada som åsamkats detta bolag på grund av att handläggningstiden i [mål T-54/06] var för lång.
- 2) [Europeiska unionen], företrädd av Europeiska unionens domstol, ska betala ett skadestånd på 6 000 euro till Kendrion för den ideella skada som åsamkats detta bolag på grund av att handläggningstiden i mål T-54/06 var för lång.
- 3) För de skadestånd som avses i punkterna 1 och 2 ska utgå dröjsmålsränta från tidpunkten för denna dom och fram till att full betalning har skett, enligt den sats som fastställts av Europeiska centralbanken (ECB) för bankens viktigaste refinansieringstransaktioner, höjd med tre och en halv procent.
- 4) Talan ogillas i övrigt.
- 5) [Europeiska unionen], företrädd av Europeiska unionens domstol, ska, förutom sina egna rättegångskostnader, ersätta de rättegångskostnader som åsamkats Kendrion och som är hänförliga till den invändning om rättegångshinder som ledde fram till beslutet av den 6 januari 2015, Kendrion/Europeiska unionen (T-479/14, ej publicerad, EU:T:2015:2).
- 6) Kendrion och [Europeiska unionen], företrädd av Europeiska unionens domstol, ska bära sina respektive kostnader i det mål som ledde fram till denna dom.
- 7) Europeiska kommissionen ska bära sina rättegångskostnader.”

Parternas yrkanden

15 Europeiska unionen har yrkat att domstolen ska

- upphäva punkt 1 i domslutet i den överklagade domen,
- ogilla Kendrions yrkande i första instans om ersättning för den materiella skada som bolaget påstår sig ha lidit eller, i andra hand, sätta ned denna ersättning till 175 709,87 euro, och
- förplikta Kendrion att ersätta rättegångskostnaderna.

16 Kendrion har yrkat att domstolen ska

- avvisa överklagandet eller,
- i andra hand, ogilla överklagandet, och
- förplikta Europeiska unionen att ersätta rättegångskostnaderna.

17 Kommissionen har yrkat att domstolen ska bifalla överklagandet i dess helhet.

18 Kendrion har i sitt anslutningsöverklagande yrkat att domstolen ska upphäva punkterna 1–6 i den överklagade domen och, vid en förnyad prövning,

- förplikta Europeiska unionen att betala skadestånd till bolaget dels för ekonomisk skada med ett belopp på 2 308 463,98 euro eller, i andra hand, med ett belopp som domstolen finner skäligt, dels för ideell skada med ett belopp på 1 700 000 euro eller, i andra hand, med ett belopp som domstolen finner skäligt,
  - fastställa att dröjsmålsränta ska utgå för alla belopp med en procentsats som [domstolen] fastställer utifrån vad som är skäligt, från den 26 november 2013,
  - i andra hand, återförvisa hela eller delar av målet till tribunalen som ska avgöra det i enlighet med [domstolens] dom,
  - förplikta Europeiska unionen att betala rättegångskostnaderna.
- 19 Europeiska unionen har yrkat att domstolen ska
- ogilla anslutningsöverklagandet, och
  - förplikta Kendrion att ersätta rättegångskostnaderna.

Huvudöverklagandet

Huruvida överklagandet kan tas upp till prövning

Parternas argument

- 20 Kendrion, som är motpart i huvudöverklagandet, har gjort gällande att överklagandet ska avvisas i sin helhet av två skäl.
- 21 För det första föreligger det en intressekonflikt, eftersom Europeiska unionens domstol beslutade att själv avgöra saken i ett mål om överklagande. Överklagandet innebär därigenom ett åsidosättande av artikel 47 i stadgan som garanterar rätten till en rättegång inför en oavhängig och opartisk domstol.
- 22 Kendrion anser således att klaganden borde ha avstått från att inge ett överklagande av den överklagade domen.
- 23 För att beslutet att inge förevarande överklagande ska vara i överensstämmelse med kravet på en god rättskipning borde nämnda beslut, samt valet och formuleringen av de åberopade grunderna, enligt Kendrion, ha fastställts av ett för detta ändamål behörigt organ inom Europeiska unionens domstol, vilket inte har några rättskipande uppgifter och inte har något inflytande över domstolen. Eftersom det inte finns några uppgifter i detta avseende i klagandens överklagande anser Kendrion under alla omständigheter att Europeiska unionens domstol inte kan ta upp överklagandet till prövning så länge som denna fråga inte är utredd.
- 24 För det andra har Kendrion framhållit att domstolen i dom av den 26 november 2013, Kendrion/kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771), slog fast att en skadeståndstalan vid tribunalen är ett effektivt medel för avhjälpande och övergav därmed den metod med nedsättning av böterna som tillämpats fram till dess att nämnda dom meddelades. Den omständigheten att Europeiska unionens domstol ingav förevarande överklagande, trots de kostnader och det dröjsmål som detta ger upphov till för Kendrion, innebär i praktiken ett ifrågasättande av denna rättspraxis.

- 25 Slutligen, för det fall överklagandet kan tas upp till prövning, har Kendrion hävdad att domstolens oavhängighet och opartiskhet kräver att dess kontroll i förevarande mål uteslutande begränsas till en bedömning av huruvida tribunalen på ett uppenbart sätt har åsidosatt tillämpliga regler eller huruvida den har tillämpat eller tolkat reglerna på ett sätt som, utan rimligt tvivel, ska anses utgöra felaktig rättstillämpning.
- 26 Europeiska unionen, som är klagande i huvudöverklagandet, har bestritt de argument som motparten i huvudöverklagandet anfört till stöd för invändningen om rättegångshinder.

Domstolens bedömning

- 27 Vad inledningsvis gäller Kendrions argument att det föreligger en intressekonflikt, eftersom Europeiska unionens domstol beslutade att själv avgöra saken i ett mål om överklagande, varvid en sådan intressekonflikt innebär ett åsidosättande av Kendrions grundläggande rätt till en oavhängig och opartisk domstol såsom anges i artikel 47 andra stycket i stadgan, påpekar domstolen att Europeiska unionens tribunal, i enlighet med artikel 13.1 FEU, är en av Europeiska unionens institutioner, vilken enligt vad som framgår av artikel 19.1 FEU, består av flera instanser, närmare bestämt "domstolen, tribunalen och specialdomstolar".
- 28 I artikel 13.2 FEU föreskrivs att varje unionsinstitution ska handla inom ramen för de befogenheter som den har tilldelats genom fördragen, i enlighet med de förfaranden, villkor och mål som anges där.
- 29 I det avseendet ska det erinras om att det följer av artikel 268 FEUF att Europeiska unionens domstol ska vara behörig att avgöra tvister om sådant skadestånd som avses i artikel 340 andra och tredje styckena FEUF.
- 30 I artikel 256.1 FEUF preciseras att tribunalen ska vara behörig att i första instans pröva och avgöra de ärenden som anges i artikel 268 FEUF och att tribunalens avgöranden i sådana ärenden kan överklagas till domstolen.
- 31 I det sistnämnda avseendet erinrar domstolen om att i enlighet med artikel 56 i stadgan för Europeiska unionens domstol har part som helt eller delvis inte har vunnit bifall till sin talan rätt att överklaga till domstolen.
- 32 Vad vidare gäller särskilt åsidosättandet av principen om prövning inom skälig tid har domstolen vid flera tillfällen slagit fast att en unionsdomstols underlåtenhet att iaktta skyldigheten enligt artikel 47 andra stycket i stadgan att inom skälig tid avgöra mål som anhängiggörs vid den, ska beivras genom att en skadeståndstalan väcks vid tribunalen, eftersom en sådan talan utgör ett effektivt medel för avhjälpande. Domstolen har sålunda preciserat att ett yrkande om ersättning för den skada som åsamkats på grund av tribunalens underlåtenhet att avgöra ett mål inom skälig tid inte kan framställas direkt vid domstolen i samband med ett överklagande, utan ska framställas vid tribunalen själv (dom av den 21 januari 2016, Galp Energía España m.fl./kommissionen, C-603/13 P, EU:C:2016:38, punkt 55 och där angiven rättspraxis).
- 33 Slutligen ska en skadeståndstalan med stöd av artikel 340 andra stycket FEUF riktas till Europeiska unionen som ska företrädas av den institution som enligt vad som påstås har orsakat den påtalade skadan.
- 34 Av det ovanstående framgår, för det första, att det inom ramen för en talan enligt artikel 340 andra stycket FEUF om ersättning för skada till följd av att tribunalen har åsidosatt sin skyldighet att avgöra ett mål inom skälig tid, såsom den talan som är aktuell i förevarande mål, ska göras åtskillnad mellan å ena sidan institutionen "Europeiska unionens domstol" som i egenskap av unionsinstitution anses ha

orsakat den påtalade skadan och således är svarande i första instans och, i förekommande fall, klagande i andra instans, och å andra sidan tribunalen och domstolen som är de instanser som utgör Europeiska unionens domstol och som är behöriga att pröva respektive mål.

- 35 Den omständigheten att klaganden i huvudöverklagandet i förevarande fall är Europeiska unionen, företrädd av institutionen ”Europeiska unionens domstol”, samtidigt som domstolen är den instans som ska pröva överklagandet är inte en följd av denna klagandes val utan av en strikt tillämpning av unionsrättens bestämmelser på detta område.
- 36 För det andra, i motsats till vad Kendrion har gjort gällande undergräver inte denna omständighet den grundläggande rätten till en oavhängig och opartisk domstol enligt artikel 47 andra stycket i stadgan som tillkommer en person som anser sig ha lidit skada genom att tribunalen inte har iakttagit skyldigheten att avgöra ett mål inom skälig tid. Denna grundläggande rätt skyddas såväl i första instans som i samband med överklagandet.
- 37 Vad gäller förfarandet i första instans har domstolen nämligen redan tidigare klargjort att när skadeståndstalan har väckts ankommer det på tribunalen, som är behörig enligt artikel 256.1 FEUF, att pröva en sådan talan i en annan sammansättning än den som prövade det mål i vilket handläggningstiden kritiserats för att vara orimligt lång (dom av den 21 januari 2016, Galp Energía España m.fl./kommissionen, C-603/13 P, EU:C:2016:38, punkt 56 och där angiven rättspraxis).
- 38 Vad gäller målet om överklagande fattas beslutet av Europeiska unionen – företrädd av Europeiska unionens domstol – att som i förevarande fall inge ett överklagande av den dom som tribunalen meddelat inom ramen för en skadeståndstalan, utslutande av ordföranden för denna institution, som företräder institutionen. Eftersom institutionens ordförande likaså är ordförande för domstolen i dess egenskap av rättskipande myndighet vid vilken överklagandet har anhängiggjorts deltar denne inte i handläggningen av målet och ersätts därvid av vice ordföranden.
- 39 För det tredje, i motsats till Kendrions ståndpunkt, kan det inte med fog göras gällande att Europeiska unionen borde ha avhållit sig från att ge in förevarande överklagande. Europeiska unionen, företrädd av Europeiska unionens domstol, tappade målet i första instans och har därför enligt artikel 56 i stadgan för Europeiska unionens domstol rätt att överklaga tribunalens avgörande i det målet. Det finns nämligen ingen bestämmelse i unionsrätten som begränsar parternas rätt att överklaga, under förutsättning av villkoren i nämnda bestämmelse är uppfyllda, och detta gäller även när den berörda parten är Europeiska unionen och när denna företräds av Europeiska unionens domstol i dess egenskap av unionsinstitution. En sådan begränsning skulle dessutom, såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 26 i sitt förslag till avgörande, vara oförenlig med principen om parternas likställdhet i processen.
- 40 Det första argument som Kendrion anfört till stöd för sin invändning om rättegångshinder ska följaktligen underkännas.
- 41 Kendrion har vidare framfört argumentet att klaganden i huvudöverklagandet, genom att ge in förevarande överklagande, har ifrågasatt det konstaterande som domstolen själv gjorde i dom av den 26 november 2013, Kendrion/kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771), nämligen att en skadeståndstalan är ett effektivt medel för avhjälpande. Vad gäller detta argument konstaterar domstolen att det, utöver den omständigheten att det bortser från den i punkterna 27 och 34 ovan påpekade åtskillnaden mellan, å ena sidan, Europeiska unionens domstol i dess egenskap av institution och klagande i målet om överklagande och, å andra sidan, domstolen i dess egenskap av rättskipande myndighet som meddelade nämnda dom av den 26 november 2013, Kendrion/kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771), räcker att påpeka att den omständigheten att domstolen i flera domar har funnit att en skadeståndstalan är ett effektivt medel för avhjälpande inte på något vis hindrar Europeiska unionens domstol, i dess egenskap av institution som företräder unionen som är föremål

för en skadeståndstalan, från att överklaga tribunalens avgörande i det målet, om villkoren i artikel 56 i stadgan för Europeiska unionens domstol. Den sistnämnda omständigheten medför följaktligen inte heller att ett sådant överklagande ska avvisas.

42 Detta argument ska därför underkännas.

43 Slutligen ska även Kendrions argument rörande omfattningen av domstolens kontroll underkännas. Såsom generaladvokaten har angett i punkt 37 i sitt förslag till avgörande finns det inget i unionsrätten som gör det möjligt att anse att den kontroll som domstolen ska utöva i samband med ett överklagande som ingetts av Europeiska unionen mot en dom som tribunalen meddelat i ett mål där talan om skadestånd väckts med stöd av artikel 340 andra stycket FEUF är mer eller mindre omfattande beroende på vilken institution som företräder unionen.

44 Under dessa omständigheter kan överklagandet tas upp till prövning. Slutsatsen i föregående punkt påverkar inte prövningen av om vissa argument var för sig kan upptas till prövning (dom av den 4 maj 2017, RFA International/kommissionen, C-239/15 P, ej publicerad, EU:C:2017:337, punkt 20 och där angiven rättspraxis).

Prövning i sak

45 Europeiska unionen har åberopat tre grunder till stöd för sitt överklagande.

Parternas argument

46 Såvitt avser den första grunden har Europeiska unionen gjort gällande att tribunalen har gjort sig skyldig till felaktig rättstillämpning vid tolkningen av begreppet orsakssamband, genom att finna att det föreligger ett tillräckligt direkt orsakssamband mellan åsidosättandet av principen om en skälig handläggningstid i mål T-54/06 och den förlust som Kendrion gjorde till följd av kostnaderna för bankgaranti under den period som motsvarar den tid med vilken en skälig handläggningstid överskreds.

47 Europeiska unionen anser i synnerhet att tribunalen utgick från det oriktiga antagandet att ett beslut att ställa bankgaranti fattas vid en enda tidpunkt, det vill säga då det "ursprungliga beslutet" att ställa en sådan garanti fattas. I och med att skyldigheten att betala böterna förelåg under hela förfarandet vid unionsdomstolarna, och även efter denna period, eftersom böterna inte upphävts, hade Kendrion möjlighet att betala böterna och därigenom fullgöra den skyldighet som ålåg bolaget i det avseendet. Kendrion hade möjlighet att när som helst betala böterna men valde att i stället ställa en bankgaranti och detta val gjordes under hela förfarandet vid tribunalen. Den avgörande orsaken till att bolaget hade kostnader för bankgaranti ligger följaktligen i dess eget val att inte betala böterna utan ersätta den betalningen med en bankgaranti och inte i åsidosättandet av skyldigheten att avgöra ett mål inom skälig tid.

48 Kommissionen har angett att den ansluter sig till de argument som klaganden i huvudöverklagandet har anfört.

49 Kendrion har gjort gällande att vad som är väsentligt i förevarande mål och som särskiljer det från rättspraxis i bland annat dom av den 21 april 2005, Holcim (Deutschland)/kommissionen (T-28/03, EU:T:2005:139, punkterna 121–123) och från beslut av den 12 december 2007, Atlantic Container Line m.fl./kommissionen (T-113/04, ej publicerat, EU:T:2007:377, punkterna 39 och 40) är att, såsom tribunalen helt korrekt konstaterade i punkterna 87–89 i den överklagade domen, Kendrion vid den

tidpunkt då bolaget ställde bankgaranti varken kunde förutse, eller rimligen borde ha förutsett, att tribunalen skulle agera rättsstridigt mot detta genom att ta osedvanligt lång tid på sig för att avgöra målet.

- 50 Kendrion har vidare medgett att bolaget faktiskt hade rätt att helt självständigt besluta huruvida det, av skäl som endast rör bolaget, skulle ställa bankgaranti eller inte, men har samtidigt preciserat att den omständigheten att bolaget har utnyttjat denna rätt inte innebär att det ska behöva utstå alla negativa konsekvenser av omständigheter som uteslutande hänför sig till de risker som klaganden i huvudöverklagandet ska bära. Slutligen har Kendrion framhållit att valet mellan att ställa bankgaranti och att betala böter är ett viktigt val som inte kan bli föremål för kontinuerlig, rentav daglig, omprövning särskilt som bolaget måste ta hänsyn till långsiktiga finansiella avtal, avtal med leverantörer, avtal med de som tillhandahåller bankgarantin, bolagets finansiella ställning liksom förhållandet till aktieägare och andra andelsägare.
- 51 Kendrion har således yrkat att överklagandet ska ogillas såvitt avser denna grund.

Domstolens bedömning

- 52 Såsom domstolen redan tidigare har framhållit rör det villkor avseende ett orsakssamband som fastställs i artikel 340 andra stycket FEUF förekomsten av ett direkt orsakssamband mellan unionsinstitutionernas handlande och skadan, på så sätt att det påtalade handlandet är den avgörande orsaken till skadan. Det ankommer på sökanden att visa förekomsten av ett sådant samband (beslut av den 31 mars 2011, Mauerhofer/kommissionen, C-433/10 P, ej publicerat, EU:C:2011:204, punkt 127 och där angiven rättspraxis).
- 53 Det ska således utredas huruvida åsidosättandet av principen om skälig handläggningstid i mål T-54/06 är den avgörande orsaken till den skada som är en följd av kostnaderna för att ställa bankgaranti under den period som motsvarar den tid med vilken den skäliga handläggningstiden överskreds för att fastställa huruvida det föreligger ett direkt orsakssamband mellan det handlande som Europeiska unionens domstol kritiserats för och den påtalade skadan.
- 54 I detta avseende ska det påpekas att domstolen, vad gäller en skadeståndstalan som väckts mot kommissionen bland annat i syfte att erhålla återbetalning av kostnader för garantier som sökandena ställt för att utverka uppskov med verkställigheten av beslut om återkrav av exportbidrag – beslut som sedermera återkallats – har slagit fast att när ett beslut om att ålägga böter är förenat med möjligheten att ställa säkerhet för att garantera betalningen av böter och dröjsmålsränta, i väntan på utgången av en talan mot beslutet i fråga, är skadan i form av kostnaderna för säkerheten inte en följd av nämnda beslut utan av den berörda personens eget val att ställa en säkerhet hellre än att omedelbart uppfylla sin återbetalningsskyldighet. Under dessa omständigheter slog domstolen fast att det inte fanns något direkt samband mellan det handlande som kommissionen kritiserades för och den påstådda skadan (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 februari 2013, Inalca och Cremonini/kommissionen, C-460/09 P, EU:C:2013:111, punkterna 118 och 120).
- 55 Tribunalen fann i punkt 89 i den överklagade domen att sambandet mellan överskridandet av en skälig handläggningstid i mål T-54/06 och kostnaderna för bankgaranti under den period som motsvarade detta överskridande inte hade brutits av Kendrions ursprungliga beslut att inte omedelbart betala de böter som påförts i beslut K(2005) 4634 och att ställa en bankgaranti.
- 56 Domstolen konstaterar särskilt att, såsom framgår av punkterna 87 och 88 i den överklagade domen, de båda omständigheter som låg till grund för tribunalens slutsats i punkt 89 i den domen är, för det första, att det vid den tidpunkt då Kendrion väckte talan i mål T-54/06 och vid den tidpunkt då bolaget ställde en bankgaranti inte kunde förutses att den skäliga handläggningstiden skulle

överskridas och att bolaget hade berättigade skäl att förvänta sig att talan skulle behandlas inom skäligen tid, och för det andra, att den skäligen handläggningstiden överskreds efter Kendrions ursprungliga beslut att ställa bankgaranti.

- 57 De båda omständigheter som tribunalen hänvisade till i punkterna 87 och 88 i den överklagade domen kan emellertid inte vara relevanta för att anse att orsakssambandet mellan åsidosättandet av principen om skäligen handläggningstid i mål T-54/06 och den skada som Kendrion åsamkats till följd av att bolaget hade kostnader för bankgaranti under den period som motsvarar den tid med vilken den skäligen handläggningstiden överskreds, inte kan ha brutits genom bolagets beslut att ställa nämnda bankgaranti.
- 58 Det skulle nämligen endast förhålla sig på det sättet om den som ställer en bankgaranti var skyldig att låta den bestå, med den följderna att ett företag som har väckt talan mot ett kommissionsbeslut om att ålägga företaget böter, och som har valt att ställa en bankgaranti för att inte behöva verkställa nämnda beslut omedelbart, inte har rätt att, innan dom i målet meddelas, betala böterna och återkalla den ställda bankgarantin (dom meddelad denna dag i de förenade målen C-138/17 P och C-146/17 P, Europeiska unionen/Gascogne Sack Deutschland och Gascogne, punkt 28).
- 59 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 57, 69 och 70 i sitt förslag till avgörande, och såsom domstolen redan tidigare har konstaterat, kan det berörda företaget utifrån sina finansiella intressen fritt besluta om såväl huruvida det är lämpligt att ställa bankgaranti som huruvida det ska låta bankgarantin bestå. Det finns nämligen inget i unionsrätten som hindrar detta företag från att när som helst återkalla den aktuella bankgarantin och betala böterna om företaget, med hänsyn till hur omständigheterna utvecklats sedan bankgarantin ställdes, bedömer att detta är det mest fördelaktiga alternativet. Så skulle kunna vara fallet bland annat när företaget med hänsyn till hur förfarandet vid tribunalen avlöper antar att den kommande domen kommer att avkunnas vid ett senare datum än vad som ursprungligen avsetts och kostnaderna för bankgarantin följaktligen kommer att bli högre än vad företaget utgått från vid den tidpunkt då garantin ställdes (dom denna dag i de förenade målen, C-138/17 P och C-146/17 P, Europeiska unionen/Gascogne Sack Deutschland och Gascogne, punkt 29).
- 60 Såsom tribunalen konstaterade i punkt 48 i den överklagade domen hade i förevarande fall den muntliga delen av förfarandet i mål T-54/06 inte ens inletts i september 2008, det vill säga två år och sex månader efter det att ansökan i målet ingetts. Den handläggningstid som Kendrion självt, såväl i ansökan i första instans som i sitt anslutningsöverklagande, har angett vara normal när det gäller handläggningen av talan om ogiltigförklaring i konkurrensärenden uppgår just till två år och sex månader. Med hänsyn till dessa omständigheter konstaterar domstolen att Kendrion senast i september 2008 inte kunde vara ovetande om att handläggningen av det målet skulle pågå betydligt längre än vad bolaget ursprungligen räknat med och att det kunde överväga huruvida det var lämpligt att låta bankgarantin bestå mot bakgrund av de ytterligare kostnader som detta kunde medföra.
- 61 Under dessa omständigheter kan inte åsidosättandet av principen om skäligen handläggningstid i mål T-54/06 vara den avgörande orsaken till den skada som Kendrion åsamkats till följd av kostnaderna för bankgarantin under den period som motsvarar den tid med vilken den skäligen handläggningstiden överskreds. Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 80 i sitt förslag till avgörande, är en sådan skada följderna av Kendrions eget val att låta bankgarantin bestå under hela förfarandet i det målet, trots de finansiella konsekvenser som detta gav upphov till.
- 62 Av ovanstående överväganden följer att tribunalen gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning vid tolkningen av begreppet orsakssamband när den fann att det fanns ett tillräckligt direkt orsakssamband mellan åsidosättandet av principen om skäligen handläggningstid i mål T-54/06 och den förlust som Kendrion drabbats av till följd av kostnaderna för bankgarantin under den period som motsvarar den tid med vilken den skäligen handläggningstiden överskreds.

- 63 Överklagandet ska således bifallas såvitt avser denna grund och domstolen upphäver punkt 1 i domslutet i den överklagade domen, utan att det är nödvändigt att pröva den andra och den tredje grund som Europeiska unionen anfört till stöd för sitt överklagande.

Anslutningsöverklagandet

- 64 Kendrion har åberopat fyra grunder till stöd för sitt anslutningsöverklagande.

Den tredje grunden

- 65 Genom den tredje grunden har Kendrion gjort gällande att tribunalen har gett en bristfällig motivering och gjort sig skyldig till felaktig rättstillämpning vid tolkningen av begreppet orsakssamband och när den fastställde den period som motsvarar den tid med vilken den skäligen handläggningstiden överskreds samt vid värderingen av den ekonomiska skada som följde av betalningen av kostnader för bankgarantin.
- 66 Såsom framgår av punkt 63 ovan har domstolen upphävt punkt 1 i den överklagade domen och det saknas följaktligen skäl att pröva den tredje grunden.

Den första grunden

Parternas argument

- 67 Genom sin första grund har Kendrion gjort gällande att tribunalen gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning och bristfällig motivering vid fastställandet av vad som utgör en skäligen handläggningstid, och följaktligen av längden på den period med vilken en skäligen handläggningstid har överskridits, genom att finna att en period på 26 månader (15 månader plus 11 månader) mellan den tidpunkt då den skriftliga delen av förfarandet avslutades och den tidpunkt då den muntliga delen av förfarandet inleddes var rimlig vid handläggningen av mål T-54/06.
- 68 Kendrion har för det första anfört att tribunalen vid fastställandet av den skäligen handläggningstiden inledningsvis borde ha beaktat hur länge förfarandet i dess helhet pågick. Därefter borde tribunalen, på grundval av såväl praxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna som den detaljerade rapport från Europarådets kommission för effektivisering av rättsväsendet från år 2012 (nedan kallad Cepej-rapporten från 2012), samt med hänsyn till den komplexitet som är en följd av att tribunalen är en internationell domstol, ha fastställt den skäligen handläggningstiden i mål T-54/06 till 2 år och 6 månader. Tribunalen borde således ha funnit att den skäligen handläggningstiden hade överskridits med 3 år och 3 månader.
- 69 Kendrion har preciserat att en handläggningstid på mer än två och ett halvt även kan vara skäligen i ett sådant mål som det aktuella målet under förutsättning att det finns särskilda skäl för det. Enligt Kendrion kan i förevarande fall inte någon av omständigheterna i det aktuella målet motivera en handläggningstid vid tribunalen på mer än två och ett halvt år, och än mindre att en period på 26 månader förflyter mellan den tidpunkt då den skriftliga delen av förfarandet avslutades och den tidpunkt då den muntliga delen av förfarandet inleddes.
- 70 För det andra anser Kendrion att tribunalen inte har motiverat den bedömning som gjordes i punkt 58 i den överklagade domen vare sig vad gäller perioden på 15 månader eller vad gäller den ytterligare handläggningstiden med en månad per mål. Det föreligger vidare en motsägelse såtillvida som detta synsätt utgår från antagandet att komplexiteten ökar ju fler mål det rör sig om, trots att komplexiteten redan beaktats då det fastställdes att inaktivitet under en period på 15 månader kan

tillåtas i kartellärenden och att domstolen i domen av den 26 november 2013, Kendrion/kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771, punkt 104), fann att de grunder som Kendrion åberopat ”inte gav upphov till några särskilda svårigheter”.

71 Europeiska unionen anser att Kendrions argument inte kan prövas och att de, i vart fall, är ogrundade.

Domstolens bedömning

72 Vad för det första gäller argumentet att tribunalen gjorde en felaktig rättstillämpning vid fastställandet av den skäligen handläggningstiden understryker domstolen att det, i motsats till vad Kendrion antyder, framgår av den överklagade domen att tribunalen, vid fastställandet av den skäligen handläggningstiden, och följaktligen vid fastställandet av den period med vilken denna överskridits, beaktade hur länge förfarandet i dess helhet pågick i mål T-54/06.

73 I punkt 62 i den överklagade domen preciserade tribunalen nämligen att det vid granskningen av handlingarna i mål T-54/06 inte framkommit några omständigheter av vilka slutsatsen kan dras att det förelåg omotiverat inaktiva perioder dels mellan den dag då ansökan ingavs och den dag då dupliken ingavs, dels mellan den dag då den muntliga delen av förfarandet inleddes och den dag då dom meddelades i nämnda mål. Följaktligen tog tribunalen ställning till huruvida tidsåtgången för den första och den andra delen av förfarandet i mål T-54/06 var rimlig för att handlägga det målet varvid tribunalen fann att det endast var mellanfasen i förfarandet – det vill säga perioden från det att det skriftliga förfarandet avslutades fram till dess att det muntliga förfarandet inleddes – som varat oskäligt länge. Denna omständighet medförde således att den sammantagna handläggningstiden ökade på ett omotiverat sätt, på så sätt som avses i artikel 47 andra stycket i stadgan.

74 För det andra finns det, i motsats till vad Kendrion har hävdad, inget i unionsrätten som medför att det ska anses att, vad gäller handläggningen i konkurrensfall vid tribunalen, såsom det aktuella målet, en handläggningstid på 2 år och 6 månader är skälig när det gäller tillämpningen av artikel 47 andra stycket i stadgan.

75 Kendrion har i det avseendet hänvisat till rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och till Cepej-rapporten från 2012 till stöd för sitt argument.

76 Vad gäller praxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna skulle visserligen de principer som slagits fast i denna praxis i fråga om vars och ens rätt att få sin sak prövad inom skälig tid enligt artikel 6.1 i Europakonventionen, mot bakgrund av artikel 52.3 i stadgan, kunna beaktas för att fastställa innebörden och räckvidden av motsvarande rättighet i artikel 47 andra stycket i stadgan. Det kan likväl konstateras att, såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 146 i sitt förslag till avgörande, Kendrion inte hänvisade till någon dom från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna av vilken det framgår att en handläggningstid på 2 år och 6 månader ska anses skälig i konkurrensfall vid tribunalen, såsom det nu aktuella målet.

77 Vad gäller Cepej-rapporten från 2012 konstaterar domstolen att den rapporten, bortsett från den omständigheten att den inte innehåller några rättsregler, inte analyserar handläggningstiden i mål vid unionsdomstolarna utan handläggningstiden i mål vid domstolar i Europarådets medlemsstater. Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 147 i sitt förslag till avgörande kan det således inte med framgång hävdas att det i denna rapport antyds att handläggningstiden i ett konkurrensfall vid tribunalen, såsom det aktuella målet, inte får vara längre än två och ett halvt år.

78 Tribunalen gjorde sig följaktligen inte skyldig till felaktig rättstillämpning när den, i punkt 58 i den överklagade domen, slog fast att en period på 26 månader (15 månader plus 11 månader) mellan den tidpunkt då den skriftliga delen av förfarandet avslutades och den tidpunkt då den muntliga delen av förfarandet inleddes var rimlig vid handläggningen av mål T-54/06.

- 79 Vad slutligen gäller Kendrions argument, vilket berörts i punkt 69 ovan, som i själva verket utgör ett bestridande av tribunalens bedömning med avseende på omständigheterna i mål T-54/06, påpekar domstolen att klaganden i ett anslutningsöverklagande inte kan utverka att domstolen ersätter tribunalens bedömning med sin egen. Enligt fast rättspraxis ska ett överklagande vara begränsat till rättsfrågor. Tribunalen är således ensam behörig att fastställa och bedöma de relevanta faktiska omständigheterna och att bedöma bevisningen. Bedömningen av de faktiska omständigheterna utgör inte, med undantag för när tribunalen har missuppfattat bevisningen, en rättsfråga som ska prövas av domstolen (beslut av den 3 september 2013, *Idromacchine m.fl./kommissionen*, C-34/12 P, ej publicerat, EU:C:2013:552, punkt 64 och där angiven rättspraxis). I förevarande fall har Kendrion inte åberopat, än mindre styrkt, en sådan missuppfattning varför argumentet inte kan prövas i sak.
- 80 Vad för det andra gäller argumentet rörande en bristfällig motivering, ska det erinras om att det följer av fast rättspraxis att det av motiveringen till en dom klart och tydligt ska framgå hur tribunalen har resonerat, så att de som berörs därav kan få kännedom om skälen för beslutet och så att domstolen ges möjlighet att utföra sin prövning (dom av den 2 april 2009, *France Télécom/kommissionen*, C-202/07 P, EU:C:2009:214, punkt 29 och där angiven rättspraxis).
- 81 I motsats till vad Kendrion har hävdats har tribunalen, i punkterna 50–57 i den överklagade domen, tillräckligt redovisat skälen till varför den ansåg att en period på 26 månader (15 månader plus 11 månader) mellan den tidpunkt då den skriftliga delen av förfarandet avslutades och den tidpunkt då den muntliga delen av förfarandet inleddes var rimlig vid handläggningen av mål T-54/06.
- 82 Anslutningsöverklagandet kan följaktligen inte bifallas såvitt avser den första grunden, i den del den kan prövas i sak.

Den andra grunden

Parternas argument

- 83 Genom den andra grunden har Kendrion gjort gällande att tribunalen gjorde en uppenbart oriktig bedömning och lämnade en bristfällig motivering när den ogillade Kendrions yrkande om ersättning för den ekonomiska skada bolaget orsakats till följd av betalningen av dröjsmålsränta med den motiveringen att bolaget inte hade anfört några omständigheter som visade att dröjsmålsräntan, under den period som motsvarar den tid med vilken den skäliga handläggningstiden överskreds, hade uppgått till ett högre belopp än den ekonomiska fördel som bolaget haft till följd av att det, under denna period, hade kunnat förfoga över bötesbeloppet jämte dröjsmålsräntan. Kendrion har vidare gjort gällande att tribunalen, genom att underlåta att pröva bolagets fjärdehandsyrkande om att Europeiska unionen skulle förpliktas att betala ett belopp som tribunalen bedömer vara rimligt, gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning eftersom den förfogade över tillräckliga upplysningar för att fatta beslut i det avseendet.
- 84 Till stöd för sin argumentation rörande en påstått uppenbart oriktig bedömning har Kendrion hänvisat till punkterna 42 och 43 i ansökan i första instans enligt vilka bolaget hade visat att det hade behövt betala ränta till kommissionen med 3,56 procent och att det hade haft en ekonomisk fördel som motsvarade den ränta som fastställts i det kreditavtal som Kendrion hade ingått för samma period. Kendrion har dessutom hänvisat till bilaga V.3 till denna ansökan där räntebeloppet specificerades närmare. Kendrion har likaledes hänvisat till punkterna 6 och 45 i nämnda ansökan där bolaget uttryckligen angav att det kunde komma in med bevisning och stöddokumentation. Skadan berördes även under förhandlingen vid tribunalen.

85 Europeiska unionen anser att de argument som avser tribunalens bedömning rörande den ekonomiska skada som Kendrion har påstått sig lida till följd av betalningen av dröjsmålsränta på bötesbeloppet ska avvisas eller, i andra hand, underkännas. Vad gäller de argument som avser fjärdehandsyrkandet har Europeiska unionen i första hand hävdade att yrkandet ska avvisas och, i andra hand, gjort gällande att tribunalen – då den ogillade yrkandet om ersättning för ekonomisk skada till följd av betalningen av dröjsmålsränta på bötesbeloppet av det skälet att Kendrion inte hade styrkt den påtalade skadan, trots att bolaget var skyldigt att göra det – i vart fall, på goda grunder och med en tillräcklig motivering även ogillade detta fjärdehandsyrkande.

Domstolens bedömning

86 Det kan inledningsvis erinras om att såsom tribunalen angav i punkt 64 i den överklagade domen ska en skada för vilken ersättning yrkas i en talan om utomobligatoriskt skadeståndsansvar för unionen enligt artikel 340 andra stycket FEUF vara faktisk och säker (dom av den 30 maj 2017, Safa Nicu Sepahan/rådet, C-45/15 P, EU:C:2017:402, punkt 61 och där angiven rättspraxis).

87 I det sammanhanget ska det påpekas, i likhet med vad generaladvokaten gjorde i punkt 87 i sitt förslag till avgörande, att en unionsinstitutions handlande eller underlåtenhet kan ge upphov till vissa kostnader för ett företag men kan samtidigt även leda till vinst för detta. Det kan därför endast anses föreligga en skada i den mening som avses i artikel 340 FEUF när nettodifferensen mellan kostnaderna och vinsten till följd av institutionens handlande är negativ.

88 Vad gäller den skada som enligt Kendrion har uppkommit till följd av betalningen av dröjsmålsränta på bötesbeloppet under den period som motsvarar den tid med vilken den skäligen handläggningstiden överskreds är det således endast om den ränta som löpte under nämnda period överstiger den ekonomiska fördel som bolaget hade av att under den perioden förfoga över ett belopp som motsvarar bötesbeloppet jämte dröjsmålsränta som det kan anses att det föreligger en faktisk och säker skada.

89 Dessutom har domstolen preciserat att det ankommer på den part som gör gällande unionens utomobligatoriska skadeståndsansvar att anföra övertygande bevisning avseende såväl förekomsten som omfattningen av den skada som parten åberopat (se dom av den 30 maj 2017, Safa Nicu Sepahan/rådet, C-45/15 P, EU:C:2017:402, punkt 62 och där angiven rättspraxis).

90 I förevarande fall konstaterade tribunalen i punkt 76 i den överklagade domen att Kendrion under förfarandet i mål T-54/06 varken betalat bötesbeloppet eller dröjsmålsränta, vilket innebär att bolaget under förfarandet i det målet hade förfogat över ett belopp som motsvarar bötesbeloppet jämte dröjsmålsränta. Efter detta konstaterande slog tribunalen, i punkt 77 i den överklagade domen, fast att Kendrion inte inkommit med uppgifter som skulle kunna visa att, under den period som motsvarar den tid med vilken den skäligen handläggningstiden överskridits i mål T-54/06, den dröjsmålsränta som sedermera betalades till kommissionen översteg den ekonomiska fördel som bolaget hade fått genom att förfoga över ett belopp som motsvarade bötesbeloppet jämte dröjsmålsränta.

91 Tribunalen angav dessutom, i punkt 78 i den överklagade domen, att den bedömningen inte påverkades av den beräkningsmetod som Kendrion föreslagit som bestod i att från det skadebelopp som bolaget gjort gällande dra av de kostnader för banklån som de skulle ha haft om det hade varit tvunget att betala böterna den 26 augusti 2010. I det avseendet konstaterade tribunalen, i punkt 79 i den överklagade domen, att Kendrion inte vid något tillfälle gjort gällande, än mindre styrkt, att bolaget varit tvunget att tillgripa finansiering av tredje man för att kunna betala det bötesbelopp som kommissionen ålagt.

92 Under dessa omständigheter gjorde tribunalen, såsom följer av punkterna 86–89 ovan, en riktig bedömning när den för det första, i punkt 80 i den överklagade domen, slog fast att det inte hade visats att Kendrion, under den period som motsvarar den tid med vilken den skäligen

handläggningstiden överskridits i mål T-54/06 hade lidit verklig och säker skada som hänger samman med betalningen av dröjsmålsränta på det icke erlagda bötesbeloppet och, för det andra, ogillade yrkandet om ersättning för den påstådda skadan i det avseendet.

- 93 Kendrion har emellertid gjort gällande att tribunalen gjorde en uppenbart oriktig bedömning i punkterna 77 och 79 i den överklagade domen, vilket enligt Kendrion framgår av punkterna 42 och 43 i ansökan i första instans samt av bilaga V.3 till den ansökan.
- 94 Det ska härvidlag erinras om att enligt domstolens fasta praxis ska det av handlingarna i målet vara uppenbart att tribunalen missuppfattat bevisningen eller de faktiska omständigheterna, utan att domstolen ska behöva göra en ny bedömning därav (dom av den 8 mars 2016, Grekland/kommissionen, C-431/14 P, EU:C:2016:145, punkt 32 och där angiven rättspraxis).
- 95 I motsats till vad Kendrion har hävdad framgår det varken av tabellen i bilaga V.3 till ansökan i första instans som visar vilka kostnader bolaget enligt utsaga skulle ha haft med avseende på bankfinansiering av bötesbeloppet och räntan om det hade varit tvunget att betala böterna den 26 augusti 2010, eller av erbjudandet i punkt 45 i ansökan i första instans att framlägga bevisning avseende nämnda bilaga V.3, att tribunalen gjorde en uppenbart oriktig bedömning i punkterna 77 och 79 i den överklagade domen. Det framgår visserligen av dessa uppgifter att Kendrion faktiskt beräknade skadan med beaktande av den ekonomiska fördel som bolaget haft till följd av att det inte betalade böterna, vilket tribunalen för övrigt inte alls förnekade. Tribunalen kunde likväl, i punkt 79 i den överklagade domen, utan att därmed görs sig skyldig till någon missuppfattning, konstatera att Kendrion inte hade visat att bolaget varit tvunget att tillgripa finansiering av tredje man för att kunna betala det ålagda bötesbeloppet.
- 96 Kendrion har vidare gjort gällande att tribunalen gav en bristfällig motivering när den, i punkt 80 i den överklagade domen, ogillade yrkandet om ersättning för skada till följd av betalningen av dröjsmålsränta under den period som motsvarade den tid med vilken den skäligen handläggningstiden överskreds.
- 97 Tribunalens motivering i punkterna 76–79 i den överklagade domen är emellertid tillräcklig för att Kendrion ska få kännedom om de skäl som ligger till grund för tribunalens beslut att ogilla bolagets skadeståndsyrkande med avseende på dröjsmålsräntan och för att ge domstolen tillräckligt underlag för att kunna pröva överklagandet.
- 98 Av detta följer, i enlighet med den rättspraxis som angetts i punkt 80 ovan, att den överklagade domen inte är bristfälligt motiverad i det avseendet.
- 99 Kendrion har därutöver gjort gällande att tribunalen, genom att underlåta att pröva bolagets fjärdehandsyrkande om att Europeiska unionen skulle förpliktas att betala ett belopp som tribunalen bedömer vara rimligt, gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning eftersom den förfogade över tillräckliga upplysningar för att fatta beslut i det avseendet.
- 100 Mot bakgrund av punkt 80 i den överklagade domen, och då särskilt tribunalens konstaterande att det inte föreligger någon faktisk och säker skada vad gäller betalningen av dröjsmålsränta och mot bakgrund av den rättspraxis som angetts i punkterna 35 och 36 i den överklagade domen, enligt vilken talan ska ogillas i sin helhet om ett av villkoren för unionens utomobligatoriska skadeståndsansvar inte är uppfyllt, varvid det inte är nödvändigt att pröva de andra villkoren för sådant ansvar (se, bland annat, dom av den 14 oktober 1999, Atlanta/Europeiska gemenskapen, C-104/97 P, EU:C:1999:498, punkt 65), framgår att tribunalen, i den överklagade domen, ogillade varje yrkande om skadestånd med avseende på betalningen av sådan dröjsmålsränta.
- 101 Under dessa omständigheter finner domstolen att det saknas stöd för de argument som Kendrion anfört inom ramen för denna grund.

102 Följaktligen ska anslutningsöverklagandet inte vinna bifall såvitt avser någon del av den andra grunden.

Den fjärde grunden

Parternas argument

- 103 Genom den fjärde grunden har Kendrion gjort gällande att tribunalen gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning vid fastställandet av ersättningen för den ideella skada som uppkommit till följd av att den skäliga handläggningstiden hade överskridits. I synnerhet anser Kendrion att tribunalen åsidosatte bolagets rätt till skälig gottgörelse i den mening som avses i artikel 41 i Europakonventionen och, som en följd därav, bolagets rätt till ett effektivt rättsmedel i den mening som avses i artikel 47 i stadgan genom att tillerkänna det skadestånd med ett symboliskt belopp på 6 000 euro i stället för med ett belopp motsvarande fem procent av bötesbeloppet. Kendrion anser att denna argumentation får stöd i praxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna rörande artikel 41, i förening med den slutsats EU-domstolen kom fram till i dom av den 17 december 1998, Baustahlgewebe/kommissionen (C-185/95 P, EU:C:1998:608).
- 104 I andra hand har Kendrion yrkat att domstolen själv ska fastställa, i enlighet med rätt och billighet, det belopp som den anser utgöra skälig ersättning när en unionsinstitution har åsidosatt den grundläggande principen om prövning inom skälig tid, eller återförvisa målet till tribunalen.
- 105 Europeiska unionen anser i första hand att överklagandet inte kan prövas såvitt avser denna grund eller att den i vart fall inte kan leda till bifall på överklagandet.

Domstolens bedömning

- 106 Domstolen påpekar inledningsvis, i likhet med vad generaladvokaten gjorde i punkt 127 i sitt förslag till avgörande, att domstolen har ändrat den rättspraxis som följer av dom av den 17 december 1998, Baustahlgewebe/kommissionen (C-185/95 P, EU:C:1998:608) och som Kendrion har åberopat till stöd för att tribunalen gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning när den fastställde den ideella skadan och till stöd för sitt yrkande om skadestånd med ett belopp motsvarande fem procent av bötesbeloppet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 november 2013, Kendrion/kommissionen, C-50/12 P, EU:C:2013:771, punkterna 77–108 och där angiven rättspraxis). Den rättspraxis som Kendrion har åberopat är följaktligen inte längre relevant när det gäller att fastställa storleken på en ersättning, enligt artikel 340 FEUF, för ideell skada som orsakats genom ett åsidosättande av principen om prövning inom skälig tid.
- 107 Under dessa omständigheter underkänner domstolen Kendrions argument, såtillvida som de syftar till att bestrida tribunalens beslut att inte tillerkänna bolaget ett belopp motsvarande fem procent av bötesbeloppet och att utverka att domstolen beviljar ersättning med det beloppet.
- 108 Det ska vidare understrykas att, i motsats till vad Kendrion har gjort gällande, med beaktande av arten av en icke-ekonomisk eller ideell skada, en sådan ersättning som den som är aktuell i förevarande fall, kan utgöra skälig ersättning enligt artikel 340 FEUF för sådan skada (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 juni 1979, V./kommissionen, 18/78, EU:C:1979:154, punkt 19), vilket innebär att Kendrion inte med framgång kan åberopa sin rätt till ett effektivt rättsmedel i den mening som avses i artikel 47 i stadgan.
- 109 Såsom framgår av punkt 6 ovan motsvarar artikel 41 i Europakonventionen inte artikel 47 i stadgan och den bedömning som tribunalen gjorde i punkt 135 i den överklagade domen påverkas därför inte under några omständigheter av praxis från Europeiska domstolen om de mänskliga rättigheterna vad gäller artikel 41 i Europakonventionen.

- 110 Det ska slutligen erinras om att domstolen, vad gäller skadeståndsmål, vid upprepade tillfällen har angett att det är tribunalen, när den har konstaterat förekomsten av en skada, som är ensam behörig att inom ramen för talan bedöma hur och med vilket belopp skadan ska ersättas. För att domstolen ska kunna utöva sin överprövning av tribunalens domar måste dessa emellertid ha en tillräcklig motivering och, vad avser bedömningen av en skadas omfattning, ange vilka kriterier som beaktats när storleken på beloppet har fastställts (dom av den 30 maj 2017, Safa Nicu Sepahan/rådet, C-45/15 P, EU:C:2017:402, punkterna 50 och 51 och där angiven rättspraxis).
- 111 Såsom generaladvokaten har angett i punkt 124 i sitt förslag till avgörande gav tribunalen, i punkterna 117–128 i den överklagade domen, en tillräcklig redogörelse för skälen till att den fann att vissa delar av den påstådda ideella skadan hade styrkts medan andra inte hade styrkts. I punkt 129 i den överklagade domen angav tribunalen vidare att den ideella skada som konstaterats, det vill säga den skada som uppkommit till följd av det långvariga tillstånd av osäkerhet som Kendrion befann sig i under handläggningen av mål T-54/06, med hänsyn till omständigheterna i det aktuella fallet, inte kompenserats helt och hållet genom konstaterandet att principen om prövning inom skälig tid åsidosatts. Slutligen redogjorde tribunalen, i punkterna 130–134 i den överklagade domen, för de kriterier som beaktats vid fastställandet av ersättnings storlek.
- 112 Det kan följaktligen inte anses att tribunalen gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning genom att, i punkt 135 i den överklagade domen, finna att en ersättning på 6 000 euro till Kendrion utgör skälig ersättning för den skada som bolaget förorsakats genom de långvariga tillstånd av osäkerhet som det befann sig i under förfarandet i mål T-54/06.
- 113 Anslutningsöverklagandet kan således inte vinna bifall såvitt avser den fjärde grunden.
- 114 Anslutningsöverklagandet ska därför ogillas i sin helhet.

Prövning av talan vid tribunalen

- 115 Enligt artikel 61 första stycket i stadgan för Europeiska unionens domstol ska domstolen upphäva tribunalens avgörande om överklagandet är välgrundat. Den kan då slutligt själv avgöra målet, om det är färdigt för avgörande, eller återförvisa det till tribunalen för avgörande.
- 116 I förevarande fall finner domstolen att det är lämpligt att slutligt pröva Kendrions skadeståndstalan såvitt den syftar till att erhålla ersättning för skada till följd av betalningen av kostnader för bankgaranti, utöver den tidsperiod som utgör en skälig handläggningstid i mål T-54/06.
- 117 Enligt fast rättspraxis förutsätter unionens utomobligatoriska skadeståndsansvar enligt artikel 340 andra stycket FEUF att flera villkor är uppfyllda, nämligen att det handlande som läggs unionsinstitutionen till last är rättsstridigt, att det verkligen föreligger en skada och att det finns ett orsakssamband mellan institutionens handlande och den åberopade skadan (dom av den 20 september 2016, Ledra Advertising m.fl./kommissionen och ECB, C-8/15 P–C-10/15 P, EU:C:2016:701, punkt 64 och där angiven rättspraxis).
- 118 Såsom tribunalen erinrade om i punkt 36 i den överklagade domen ska talan ogillas i sin helhet om ett av dessa villkor inte är uppfyllt, utan att det är nödvändigt att pröva de andra villkoren för unionens utomobligatoriska skadeståndsansvar (dom av den 14 oktober 1999, Atlanta/Europeiska gemenskapen, C-104/97 P, EU:C:1999:498, punkt 65 och där angiven rättspraxis). Unionsdomstolen är vidare inte skyldig att pröva villkoren i en viss bestämd ordning (dom av den 18 mars 2010, Trubowest Handel och Makarov/rådet och kommissionen, C-419/08 P, EU:C:2010:147, punkt 42 och där angiven rättspraxis).

119 Av de skäl som angetts i punkterna 52–62 ovan ska den skadeståndstalan som Kendrion väckt vid tribunalen, såvitt den syftar till att erhålla ersättning för ekonomisk skada till följd av betalningen av kostnader för bankgaranti, utöver den tidsperiod som utgör en skälig handläggningstid i mål T-54/06, ogillas.

Rättegångskostnader

120 Enligt artikel 184.2 i domstolens rättegångsregler ska domstolen besluta om rättegångskostnaderna när överklagandet bifalls och domstolen själv avgör saken slutligt.

121 Enligt artikel 138.1 i dessa rättegångsregler, som enligt artikel 184.1 i samma regler ska tillämpas i mål om överklagande, ska tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna om detta har yrkats.

122 Europeiska unionen har yrkat att Kendrion ska förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna. Kendrion har tappat målet och ska därför bära sina rättegångskostnader och förpliktas att ersätta samtliga rättegångskostnader som uppkommit för Europeiska unionen i förevarande mål om överklagande.

123 I enlighet med artikel 138.3 i rättegångsreglerna ska Europeiska unionen och Kendrion bära sina rättegångskostnader för förfarandet i första instans.

124 I artikel 140.1 i rättegångsreglerna, som enligt artikel 184.1 i dessa regler också ska tillämpas i mål om överklagande, föreskrivs att de medlemsstater och institutioner som har intervenerat ska bära sina rättegångskostnader. I enlighet med artikel 184.4 i rättegångsreglerna får domstolen besluta att en intervenient i första instans som inte själv har överklagat det där meddelade avgörandet ska bära sina rättegångskostnader när denna intervenient har deltagit i den skriftliga eller den muntliga delen av förfarandet vid domstolen.

125 Kommissionen, som var intervenient i första instans och som har deltagit i den skriftliga delen av förfarandet i målet om huvudöverklagande, ska bära sina rättegångskostnader både i första instans och i förevarande mål om överklagande.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

- 1) **Punkt 1 i domslutet i den dom som Europeiska unionens tribunal meddelade den 1 februari 2017, Kendrion/Europeiska unionen (T-479/14, EU:T:2017:48), upphävs.**
- 2) **Kendrions anslutningsöverklagande ogillas.**
- 3) **Den skadeståndstalan som Kendrion NV väckt vid tribunalen, såvitt den syftar till att erhålla ersättning för skada till följd av betalningen av kostnader för bankgaranti, utöver den tidsperiod som utgör en skälig handläggningstid i det mål där dom meddelades den 16 november 2011, Kendrion/kommissionen (T-54/06, ej publicerad, EU:T:2011:667), ogillas.**
- 4) **Kendrion NV ska bära sina rättegångskostnader och ersätta samtliga kostnader som uppkommit för Europeiska unionen, företrädd av Europeiska unionens domstol, i förevarande mål om överklagande, och bära sina rättegångskostnader i målet i första instans.**
- 5) **Europeiska unionen, företrädd av Europeiska unionens domstol, ska bära sina rättegångskostnader i förfarandet i första instans.**
- 6) **Europeiska kommissionen ska bära sina rättegångskostnader såväl i målet i första instans som i målet om överklagande.**

Underskrifter